

Texty jsou dále situovány do čtyř **kontextů** podle situací, v nichž se s nimi setkáváme:

- ◆ *Za osobní* (33 otázek) jsou považovány texty, které jsou určeny k naplňování praktických i intelektuálních potřeb jedinců. Tato kategorie obsahuje i texty, jejichž záměrem je získat nebo rozvíjet sociální vztahy s jinými lidmi. Obsahem mohou být osobní dopisy, krásná literatura, biografie či informační texty, které lidé čtou, aby uspokojili svou zvědavost jako součást trávení volného času. Z oblasti digitálních médií sem patří osobní e-maily, zprávy SMS nebo osobní blogy.
- ◆ *Jako veřejné* (26 otázek) jsou chápány texty, které se vztahují k činnostem a zájmům společnosti jako celku. Patří sem oficiální dokumenty a informace o veřejných událostech. Obecně tyto texty předpokládají více či méně anonymní kontakt s ostatními; rovněž obsahují veřejné blogy, zprávy a veřejné informace v elektronické i „papírové“ formě.
- ◆ *Jako vzdělávací* (25 otázek) jsou vnímány texty, které vznikly za účelem výuky. Tištěné učebnice a interaktivní učební software jsou typickými příklady materiálů, ze kterých texty pocházejí. Vzdělávací texty obvykle zahrnují získávání informací jako součást širších učebních úloh. Materiály jsou často vybírány nikoli čtenářem, ale učitelem. Modelové úlohy jsou většinou identifikovány jako „čtení pro učení“.
- ◆ *Jako pracovní* (17 otázek) jsou označovány texty, které se vztahují k potenciálnímu budoucímu pracovišti. Mnohdy se jedná o texty, které vyžadují dokončení nějakého bezprostředního pracovního úkolu. Tyto texty bývají vybrány tak, aby pomáhaly čtenářům hledat si práci, orientovat se v rubrice inzerátů v denním tisku nebo na internetu, řídit se pokyny pro pracovní činnosti apod. Úkoly jsou častěji směřovány k pochopení instrukcí spíše než k získání znalostí, jako je tomu v případě vzdělávacích textů.

Vzhledem k zaměření výzkumu PISA na každodenní použití textů není překvapením, že převážná většina je informativní povahy. Čistě literární texty (např. úryvek dramatu nebo bajka) jsou zařazeny mezi texty osobní povahy. Nejhuře si čeští žáci vedli u úloh z *pracovního* kontextu – 7 ze 17 úloh řešili huře, než byl mezinárodní průměr. Nejmenší problémy jim naopak činily úkoly spojené s texty ze *vzdělávacího* kontextu – z 26 úloh jich 22 řešili lépe než mezinárodní průměr.

Krátce se ještě zastavme u různých formátů otázek. Nejnižší úspěšnost ve srovnání se svými vrstevníky měli čeští žáci jednoznačně v otevřených otázkách s tvorbou odpovědi, tedy takovými, kde žáci formulují odpověď vlastními slovy, parafrázuji obsah textu nebo jej vztahují k informacím, které nejsou v textu obsaženy. Tento typ otázek do jisté míry testuje i vyjadřovací (produkční, formulační) schopnosti žáků. Jejich zařazení je tedy velmi důležité, i když jejich vyhodnocování je podstatně složitější než u otázek s výběrem odpovědi. Není totiž jednoduché rozhodnout, která odpověď plně vyhovuje úloze, která je pouze částečně správná a která je nepřijatelná. Vyhodnocení otevřených úloh proto provádějí odborní hodnotitelé a jsou stanoveny přesné postupy k zajištění objektivity (více viz Kramplová, 2011). Bylo by užitečné vědět, zda se čeští žáci s těmito otázkami celkově málo setkávají anebo zda u nás nebývají otevřené odpovědi dostatečně rigorózně hodnoceny. Zjištění uvedená v předchozích odstavcích nás vedla při návrhu sbírky úloh.

JAK PRACOVAT S PUBLIKACÍ

Hlavní část naší publikace tvoří sada úloh. Obdobně jako v šetření PISA je *úloha* komplexem úkolů (*otázek*), které se vztahují k jednomu výchozímu textu (ten může být souvislý, nesouvislý nebo kombinace obou). Každá komplexní úloha má krátký název, který vystihuje téma výchozího textu. Na text navazuje několik otázek testujících různé čtenářské dovednosti (získávání informací, zpracování informací, zhodnocení textu). Tyto dvě části úlohy jsou určeny přímo žákům. Následující dvě části jsou určeny pro zadavatele (učitele). Nejprve je vložen *klíč k řešení* pro rychlé vyhodnocení úlohy. Za ním následují *metodické pokyny pro vyhodnocování*, kde uživatel může najít podrobnější informace o úloze (zdroj, odkud jsme čerpali výchozí text, jeho typ a kontext) a o jejím vyhodnocování. Komentáře vycházejí z našich zkušeností s úlohami při jejich pilotáži, stejně jako orientační čas řešení. Příklady nevyhovujících odpovědí jsme čerpali z autentických odpovědí žáků.

VYHODNOCOVÁNÍ VÝSLEDKŮ – BODOVÁNÍ

U jednotlivých otázek je uvedeno, kolik bodů lze jejich úspěšným řešením získat. Maximální počet bodů za úlohu se nachází v horní části první stránky (nad výchozím textem). Tam je také prostor, kam se při vyhodnocení zapíše počet skutečně dosažených bodů.

Správnou odpovědí na uzavřenou otázku s výběrem jedné ze čtyř možností lze vždy získat 1 bod. U ostatních otázek s výběrem odpovědi (např. několik podotázek vyžadujících volbu Ano / Ne) udělujeme 2 body v případě správné odpovědi na všechny podotázky, pro získání 1 bodu vyžadujeme dvě, někde tři správné